

زیرساخت‌ها و نقش آن در توسعه گردشگری (مطالعه موردی: سواحل مکران)

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۶/۰۶ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۱/۰۷/۱۸

سکینه حیدری امین*

کارشناسی ارشد جغرافیا و گردشگری، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران

چکیده

امروزه گردشگری مهم‌ترین فعالیت اقتصادی جهان از یک سو و مهم‌ترین موضوع‌های علمی روز از سوی دیگر است و لذا سیاست‌ها، راهبردها و برنامه‌ریزی گردشگری از چالش‌های مهم فکری جامعه علوم انسانی است. مکران سرزمینی ساحلی در جنوب خاوری ایران و جنوب باختری پاکستان است که در طول خلیج عمان در جنوب خاوری ایالت بلوچستان گسترده است. تحقیق حاضر برحسب هدف از نوع تحقیقات کاربردی و بر اساس ماهیت و روش از نوع توصیفی-تحلیلی است. جهت تحلیل توصیفی داده‌ها از نرم‌افزار SPSS و آزمون T-test و تی تک نمونه‌ای استفاده گردیده است. حجم نمونه آن بر طبق فرمول کوکران ۳۸۴ نفر به دست آمده است. نتایج کلی پژوهش مؤید این نکته است که زیرساخت‌ها و تسهیلات در منطقه مورد مطالعه فقط در بخش‌های کوچکی از منطقه رشد مطلوبی داشته و در بقیه قسمت‌ها از مطلوبیت چندانی برخوردار نبوده‌اند. با توجه به این که سطح معنی‌داری محاسبه شده (sig) در تجزیه و تحلیل‌ها کوچک‌تر از ۰/۰۵ است، بنابراین می‌توان بیان کرد که با ۹۵ درصد اطمینان، حمل و نقل، تسهیلات رفاهی و پذیرایی، زیرساخت‌های گردشگری، خدمات واسطه‌ای گردشگری و... در توسعه گردشگری سواحل مکران تأثیر دارد.

واژه‌های کلیدی: گردشگری، زیرساخت‌ها، سواحل مکران، چابهار.

مقدمه

یکی از دستاوردهای فناوری مدرن، تولید وقت اضافی یا اوقات فراغت است، هرچه فناوری پیشرفته‌تر باشد وقت اضافی بیشتری تولید می‌شود. گردشگری بخش مهمی از اوقات فراغت را پر می‌کند و زیرساخت‌های لازم برای رسیدن به توسعه پایدار را فراهم آورده است. صنعت گردشگری فرایند تلفیق یافته‌ای از فضای فیزیکی و جامعه انسانی است که اشکال جدید آن نتیجه تغییر در ارزش‌ها و نگرش‌های زندگی انسان، تکنولوژی پیشرفته، رشد انفجارگونه اطلاعات و نیروهای سیاسی است. این صنعت دربردارنده همه پدیده‌ها و روابط حاصل از تعامل گردشگران، عرضه‌کنندگان و فروشندگان محصولات گردشگری، دولت‌ها و جوامع میزبان در فرایند جذب و پذیرایی از گردشگران است (ایمانی و همکاران^۱، ۱۳۹۴: ۷۶).

در دوران معاصر گردشگری به واقعیت مهم اجتماعی و فرهنگی تبدیل شده است و فعالیتی است که با انسان و انگیزه‌ها، خواسته‌ها، نیازها و آرزوهای او که منبعث از فرهنگ جامعه است ارتباط دارد. فرهنگ با نفوذ پرتوان خود، می‌تواند به بهترین صورت ماهیت، هدف، ساختار و کارکرد گردشگری را توضیح دهد (سحابی و مرادی^۲، ۱۳۸۹: ۲).

صنعت گردشگری در ایران بر مبنای سند چشم‌انداز ۲۰ ساله در بخش توریسم و در افق ۱۴۰۴ می‌بایست با رشد ۱/۵ درصدی در تعداد گردشگران ورودی، حداقل ۲۰ میلیون گردشگر از بازار جهانی را سالیانه به خود جلب نماید که این امر مستلزم سرمایه‌گذاری بالغ بر ۳۰ میلیارد تومان در این صنعت با سهم حدوداً ۱۶٪ بخش دولتی و مابقی بخش خصوصی می‌باشد (روزنامه کیهان^۳، ۱۳۸۹: ۱).

در صورت برنامه‌ریزی و توسعه از پیش اندیشیده شده، گردشگری قادر است منافع مستقیم و غیرمستقیم اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و محیطی را ایجاد و سهم قابل توجهی را در توسعه ملی فراهم نماید. به عبارتی به بهبود شاخص‌های عدالت اجتماعی، ارتقا سطح زندگی، رفاه عمومی و تعادل و توازن منطقه‌ای منجر گردد. در برخی موارد کارشناسان اقتصاد منطقه‌ای، گردشگری را به عنوان تنها عامل استقرار منابع و توسعه مناطق کمتر توسعه یافته پنداشته‌اند (معصومی^۴، ۱۳۸۵: ۱۰).

پیشینه تحقیق

بایموتف^۲ (۱۳۷۷) در مقاله‌ای "پتانسیل‌های توریسم دریا در چابهار" را مورد بررسی قرار داده است، وی سواحل صخره‌ای و آبفشان‌ها، کناره‌های ساحلی خلیج چابهار، مناطق حرا خیز ساحلی، بنادر جدید صیادی و بنادر قدیمی، رودخانه‌های حوضه آبریز خلیج چابهار و آبگیر لیپار را به عنوان مهم‌ترین و قابل توجه‌ترین جاذبه‌ها و پتانسیل‌های توریسم دریا در این منطقه معرفی کرده است و

1. Imani

2. Movahed

3. Nebula and Moradi

4. Keyhan newspaper

- اذعان داشته که با سرمایه گذاری و برنامه‌ریزی‌های صحیح و لازم جهت تأمین امکانات رفاهی و تفریحی، می‌تواند یکی از نقاط مهم و قابل توجه جهانگردی خاورمیانه به شمار آید.
- قره چاهی و نصیری^۱ (۱۳۹۱) در مقاله‌ای تحت عنوان "احداث دهکده ورزش‌های آبی - ساحلی ایران در چابهار گامی برای توسعه جنوب شرق ایران" با بررسی پتانسیل‌ها و جاذبه‌های گردشگری طبیعی سواحل جنوبی ایران، مشرف به دریای عمان ایده توسعه و ساخت همه جانبه دهکده ورزش‌های آبی ساحلی را مطرح نمود.
- فخری و همکارانش^۲ (۱۳۹۱) "توانمندی‌های گردشگری ژئومورفوسایت‌های سواحل مکران" را با استفاده از روش Reynard مورد ارزیابی قرار دادند. از آنجا که یکی از گام‌های اساسی توسعه‌ی سواحل مکران زیرساخت‌های گردشگری آن است، در این مقاله تلاش شده است با استفاده از روش رینارد توانمندی‌های گردشگری برخی ژئومورفوسایت‌های نمونه سواحل مکران مورد ارزیابی قرار گیرد.
- کوزاک^۳ (۲۰۰۲) در پژوهشی به "بررسی عوامل مؤثر بر مسافرت گردشگران ورزشی با توجه به ملیت و مقصد آن‌ها" به این نتیجه دست یافت که دسترسی به دریا و ساحل از مهم‌ترین دلایل سفر گردشگران انگلیسی به مالت و ترکیه است.
- کوینتالیینی^۴ (۲۰۰۷) به "تشریح وضعیت گردشگران بین‌المللی در مناطق ساحلی مدیترانه" در پنج کشور ایتالیا، اسپانیا، کرواسی، یونان و قبرس پرداخت و بیان نمود در بین پنج کشور نامبرده، ایتالیا عملکرد پایین‌تری نسبت به پتانسیل‌های موجود دارد و باید برای بهبود عملکرد خود اقدام نماید.
- آگراوال و شاو^۵ (۲۰۰۷)، در کتابی به عنوان "مدیریت تفریحگاه‌های گردشگری ساحلی: یک دورنمای جهانی" این مبحث را مطرح می‌کنند که با روند شتابنده صنعت گردشگری در جهان، ضرورت مدیریت انواع گردشگری و استراحتگاه‌های آن‌ها به ویژه در خطوط ساحلی، از اهمیت وافری برخوردار است که نیاز به رویکردهای متنوعی دارد.
- مارک و نیدهام^۶ (۲۰۱۱) در مقاله‌ای با عنوان "تأثیرات موقعیتی در ارزیابی هنجاری گردشگری ساحلی و تفریح و سرگرمی استراتژی مدیریت در هاوایی"، معیارهای اصلی پذیرش استراتژی‌های مدیریت و چگونگی تأثیر عوامل موقعیتی متفاوت بر قبول استراتژی را مورد سنجش قرار داده است.
- در مقاله "تحلیل عوامل کیفیت بخش محیط گردشگری ساحلی با توجه به معیارهای گردشگری پایدار (مطالعه موردی سواحل شهر رامسر)" به تحلیل عوامل کیفیت بخش محیط

1. Qarachahi and Nasiri

2. Fakhri

3. Kozak

4. Quintalini

5. Agrawal and Shaw

6. Mark and Needham

7. Shia and Alipour Ashliki

گردشگری ساحلی با توجه به معیارهای گردشگری پرداخته شده است (شیعه و علی پور اشلیکی^۷، ۱۳۸۹).

در مقاله‌ای براتی و عابدی درچه^۱ (۱۳۹۳) "امکان سنجی توسعه صنعت گردشگری در جهت توسعه پایدار سواحل مکران (مطالعه موردی: منطقه جاسک)" را انجام دادند. هدف از این تحقیق شناخت جاذبه‌های گردشگری منطقه جاسک در جهت توسعه پایدار سواحل مکران و امکان سنجی توسعه صنعت گردشگری در جهت ایجاد اشتغال، افزایش درآمد، رفع فقر و محرومیت در منطقه جاسک در راستای دستیابی به توسعه پایدار سواحل مکران می‌باشد.

آبادیان^۲ (۱۳۹۵) در پایان نامه کارشناسی ارشد خود به منظور "امکان سنجی جاذبه‌ها و توانمندی‌های گردشگری ورزشی در سواحل استان سیستان و بلوچستان"، تمرکز اصلی تحقیق را بر روی گردشگری ورزشی در سواحل و شاخص‌های طبیعی زیست محیطی، اجتماعی و نهادی نهاده و با مدل سوات تجزیه و تحلیل را انجام داده است. به منظور سطح‌بندی سواحل استان سیستان و بلوچستان برای استقرار ورزش‌های آبی و ساحلی پنج شاخص؛ امنیت، دسترسی، امکانات و خدمات رفاهی، فاصله از مراکز جمعیتی و نوع ساحل را در نظر گرفته است.

Feick و همکاران (۲۰۰۰) در پژوهش خود از سیستم پشتیبانی تصمیم‌گیری برای "مدیریت توریسم در خلیج غربی Crand cayman در ایالت بریتانیای غربی"، استفاده نمودند. در این روش، نوعی سیستم تصمیم‌گیرنده برای برنامه‌ریزی توریسم طرح ریزی شد که از ایده‌های مختلف استفاده می‌کند. برخی از ایده‌ها از اساس با هم تفاوت دارند و برخی به صورت نسبی با هم مرتبط هستند، در این پژوهش، نظرات افراد مختلف گردآوری و بخش‌هایی از سرزمین برای توسعه‌های مرتبط با توریسم و دیگر استفاده‌های رقابتی مورد توجه قرار گرفت. نتیجه توافق همگانی به صورت نقشه، تشریح و در محیط GIS ارزشگذاری گردید

مبانی نظری پژوهش

توریسم (گردشگری)

لغت توریسم از کلمه tour به معنای گشتن گرفته‌شده که ریشه در لغت لاتین turns به معنای گشتن، رفت‌وبرگشت و دور زدن دارد، این واژه از دو بخش تشکیل شده؛ تور به معنی چرخ، گردونه، دوران، دورگردی، گردش و سیاحت و ایسم که پسوندی است برای اشاره به مکتب یا اندیشه‌ای فلسفی، مذهبی، سیاسی، ادبی و... بنابراین جهانگردی یعنی مکتبی که پایه فکری آن سیاحت و جهانگردی است، در فرهنگ لغت لانگ من توریسم به معنای مسافرت و سرگرمی معنا شده است (Long man, 1988)^۳.

¹ Barati and Abedi

² Abadian

³ Long man

تعریف سازمان ملل بر اساس پیشنهاد کنفرانس بین‌المللی ترانسپورت در سال ۱۹۶۴ از گردشگر بیان می‌دارد که گردشگر کسی است که به منظور تفریح، بازدید از نقاط دیدنی، معالجه، تجارت، ورزش و یا زیارت به کشوری غیر از کشوری که در آن اقامت دارد سفر می‌کند، مشروط بر اینکه حداقل مدت اقامت او از ۲۴ ساعت کمتر و از یک سال بیشتر نباشد (میهن خواه، ۱۳۹۲: ۲۰). فردی که برای مدت زمانی، دست کم یک شب و کمتر از یک سال متوالی، به کشوری غیر از وطن یا محل سکونت معمولی خود مسافرت می‌کند و هدف او کار کردن و کسب درآمد نیست (کیقبادی^۱: ۱۳۹۵).

صنعت گردشگری در ایران

صنعت گردشگری در ایران از سال ۱۳۱۴، با تشکیلاتی تحت عنوان مؤسسه جلب سیاحان خارجی و تبلیغات، شروع به فعالیت کرد و پس از انقلاب اسلامی ایران، سازمان ایران‌گردی و جهانگردی، زیر نظر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تأسیس گردید.

پیرو گسترش اهداف سازمان میراث فرهنگی (سابق) و سازمان ایران‌گردی و جهانگردی (سابق) در جلسه علنی ۲۳ دی‌ماه ۱۳۸۲ در مجلس شورای اسلامی، سازمان‌های میراث فرهنگی و ایران‌گردی از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی متنوع و بعد از ادغام آن‌ها، سازمان میراث فرهنگی گردشگری با کلیه اختیارات، زیر نظر نهاد ریاست جمهوری تشکیل گردید. به دنبال این ادغام، در یکصد و سی‌امین جلسه مورخ ۱۳۸۵/۱/۱۶ به منظور تقویت و توسعه صنایع‌دستی کشور و ایجاد هماهنگی با سیاست‌های توسعه صنعت گردشگری، سازمان صنایع‌دستی کشور با تمام وظایف، اختیارات، مسئولیت‌های قانونی و... از وزارت صنایع و معادن منتزع و در سازمان میراث فرهنگی و گردشگری ادغام و سازمانی تحت عنوان سازمان میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری تشکیل گردید (جلیلود و همکاران، ۱۳۹۲: ۴).

اکوتوریسم (طبیعت گردی)

طبیعت گردی عبارتست از انواع گردشگری که در بستر طبیعت صورت می‌پذیرد که هدف آن داد و ستدهایی بین جهانگرد و محیط زیست است که در آن به محیط زیست آسیبی وارد نشود. این نوع از گردشگری که در حال حاضر به اکوتوریسم تعبیر می‌شود از انواع توریسم مسئولانه است که هدف اصلی آن حفاظت از محیط زیست است (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۵: ۲۱۶). اکوتوریسم یک لغت ساده ولی یک مفهوم پیچیده و اغلب متناقض است. تعریف اکوتوریسم محدود نبوده و به فراوانی ارایه شده است. ساده‌ترین تعریف اکوتوریسم داشتن مسئولیت در قبال طبیعت و حفظ محیط زیست طبیعی در زمان اوقات فراغت است (قره نژاد، ۱۳۸۶: ۲۲۲).

¹ Kiqbadi

ژئوتوریسم (زمین گردشگری)

زمین گردشگری (Geo Tourism) یکی از رشته‌های تخصصی اکوتوریسم است که به معرفی پدیده‌های زمین شناسی به گردشگران، با حفظ هویت مکانی آنها می‌پردازد. ژئوتوریسم از علوم ژئومورفولوژی، ژئوتکنیک، ژئوفیزیک زمینی، ژئوشیمیایی و کلیماتولوژی بهره برده و کارشناسان علوم زمین و علاقه مندان به طبیعت را برای بازدید از جاذبه‌های زمین دعوت می‌کند. حفظ محیط زیست و چشم‌اندازهای آن، عدم تغییر و خودداری از دخالت انسان در برهم زدن چهره زمین از اهداف اصلی ژئوتوریسم است.

گردشگری ساحلی

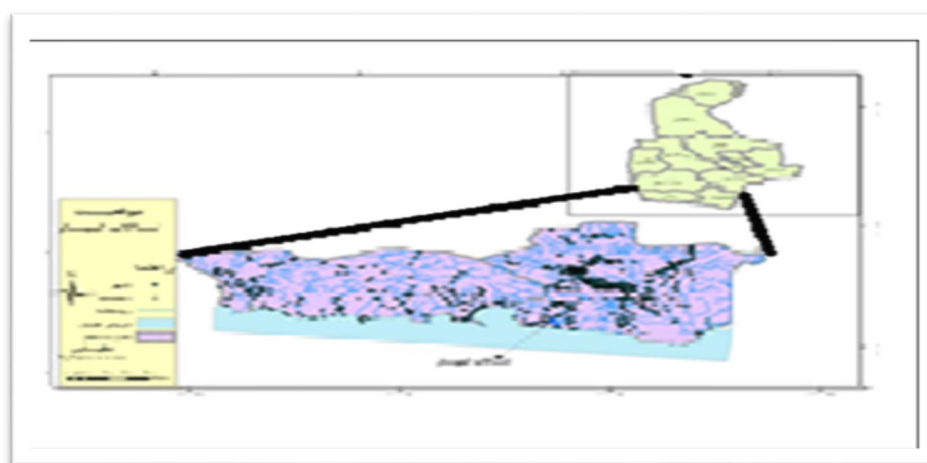
نوارهای ساحلی فضاهایی هستند که غالباً پیوند ناگسستنی با حوزه‌ها و مراکز شهری اطراف خود دارند. این نواحی، مرکز تجمع بیشترین فعالیت‌های انسانی شامل: بازرگانی، تجارت، انرژی، ماهی‌گیری، سکونت و نیز گردشگری هستند (Noronha, 2002, 42). مناطق ساحلی از جمله مناطق حساس طبیعی‌اند که در صورت بروز اشتباهات در حین ساخت و بهره‌برداری از انواع پروژه‌ها آثار جبران‌ناپذیری را متقبل می‌شوند. بنابراین با علم به این‌که ناگزیر به ایجاد تغییرات در محیط طبیعی خود هستیم، موظف به انتخاب متبخرانه توسعه‌هایی نیز هستیم که متناسب با توان فعلی و آتی محیط باشد (اشرف زاده، ۱۳۸۹: ۸۴).

گردشگری ساحلی از قدیمی‌ترین انواع گردشگری است. به‌طوری‌که سابقه برخی از تفرجگاه‌های ساحلی به قرن ۱۹ برمی‌گردد. در ابتدای این امر فضاها، مختص افرادی بود که تنها به سواحل مراجعه می‌کردند، اما در دهه‌های اخیر بازار گردشگری ساحلی اغلب ترکیبات متنوعی از انواع اقامت و استفاده گردشگران به‌ویژه در طول تابستان تقاضا کرده و بار رقابتی فزاینده خواستار سرمایه‌گذاری‌های عمده در زمینه زیرساخت‌ها و ایجاد تسهیلات و حفاظت منابع طبیعی اعم از دریا، ساحل، رودخانه، تالاب و سایر میراث طبیعی است. در حقیقت زمان مطلوب گردشگری ساحلی تنها با عواملی چون خورشید، دریا و ماسه سپری‌شده و گردشگر مدرن در جستجوی فعالیت‌ها و تجربیات متفاوتی است به‌عنوان مثال: ترکیبی از فعالیت‌های ورزشی، تفریحی، فرهنگی و...

گردشگری فعالیتی چندمنظوره است که در مکانی خارج از محیط عادی گردشگر انجام می‌گیرد و مسافرت گردشگر بیش از یک سال طول نمی‌کشد و هدف تفریح، تجارت و یا فعالیت‌های دیگر است. چنانچه برای انجام چنین فعالیتی نواحی ساحلی و محیط دریایی مدنظر قرار گیرد، آن را توریسم ساحلی می‌نامند. گردشگری ساحلی مستلزم مسافرت از یک محل اقامت و تمرکز بر محیط‌های دریایی است (Ormas:1999,72) در گونه شناسی گردشگری از نظر موضوع، گردشگری ساحلی در زیرمجموعه گردشگری دریایی قرار می‌گیرد که خود از دو نوع گردشگری ساحلی و گردشگری دریایی شکل گرفته است.

منطقه مورد مطالعه (چابهار)

منطقه مطالعاتی در جنوب شرق ایران در استان سیستان و بلوچستان و در کنار ساحل دریای عمان قرار دارد که به صورت یک نوار باریک بخشی از ساحل را از مرز سیستان و بلوچستان با استان هرمزگان (طول جغرافیایی ۱۴ درجه و ۵۹ دقیقه شرقی) و عرض جغرافیایی (۲۷ درجه و ۲۵ دقیقه جنوبی) تا طول جغرافیایی (۶۱ درجه و ۱۷ دقیقه شرقی) و عرض جغرافیایی (۲۵ درجه و ۱۳ دقیقه شمالی) می‌باشد. طول این منطقه بیش از ۲۷۰ کیلومتر می‌باشد. این منطقه از نظر زمین شناسی جز زون مکران و از لحاظ ژئومورفولوژی نیز جز همین زون محسوب می‌گردد. این منطقه از لحاظ سیاسی شامل دو شهرستان به نام‌های چابهار و کنارک می‌باشد (کوزه گر^۴، ۱۳۹۰).

شکل ۱: منطقه مورد مطالعه (چابهار) منبع: نگارنده

منطقه آزاد چابهار

«منطقه آزاد تجاری- صنعتی چابهار» با وسعت ۱۴۰۰۰ هکتار در ۲۵ درجه و ۲۰ دقیقه عرض شمالی و ۶۰ درجه و ۲۷ دقیقه طول شرقی در منتهی‌الیه جنوب شرقی ایران و در کنار دریای عمان، در شرق خلیج چابهار و در فاصله ۷ کیلومتری شهر چابهار واقع گردیده است. منطقه آزاد چابهار به دلایل جغرافیایی، سیاسی، اقتصادی و حتی فرهنگی دارای ماهیتی استراتژیک برای تحرک و توسعه نیمه شرقی کشور و در نتیجه کل ایران، برای کشورهای همجوار در منطقه و حتی برای ارتباطات اقتصادی جهانی است (میرزاده^۵، ۱۳۹۲).

جاذبه‌های سواحل مکران

با محوریت دریای عمان و جاذبه‌هایی همچون اقلیم منطقه، جاذبه‌های زیر آب، ورزش‌های دریایی، ساحل بکر، جنگل‌های حرا، گل فشان، تمساح پوزه کوتاه (گاندو)، تالاب لیپار (تالاب صورتی)، درخت انجیر معابد (کرگ)، کوه‌های هزار دره (مربخی)، چشم‌اندازهای کم نظیر، پدیده‌های ژئوتوریسمی، ساحل خرچنگ‌ها، اسکله‌های صیادی، طلوع و غروب خورشید، فرش خزه‌ها، خلیج

چابهار، پدیده موج فشان و غیره جاذبه‌های طبیعی این منطقه را تشکیل می‌دهد (مصطفی زاده^۲، ۱۳۹۰).

زیرساخت‌های صنعت توریسم

برای گردشگری از هر نوع، مقدماتی لازم است که بدون آنها گردشگری اقتصادی و اصولی میسر نمی‌شود؛ برای مثال وجود راه‌های دسترسی به یک مکان یا به حوالی آن از جمله مقدمات محور در مقصد گردشگری است که بدون وجود آن، گردشگری میسر نمی‌شود. این قبیل پیش نیازهای اولیه در یک مکان را زیرساخت می‌گویند. برای مثال اگر در کشوری در طول سال به راحتی قادر به تهیه بلیط هواپیما، اتوبوس، یا قطار برای عزیمت به سمت مقصد گردشگری نباشیم نشان دهنده فقدان یا کمبود زیرساخت‌های گردشگری در آن کشور است. پس از حضور در مکان مورد نظر نیز وجود مکان اقامتی، وجود کتابچه راهنما یا راهنمایان آموزش دیده و نیز آژانس‌های فعال و مدیریت مناسب مقصد از جمله پیش نیازها و زیرساخت‌های اصلی بازدید از یک مکان است (محمدی، ۱۳۹۱).

شکل ۲: نمودار مؤلفه‌های زیرساختی صنعت توریسم (برگرفته از مفاهیم نیوسام و داوولینگ، ۱۳۸۸)

جدول ۱ زیرساخت‌های گردشگری

زیرساخت‌های سخت	زیرساخت‌های نرم
۱- گسترش راه‌ها و حمل و نقل	۱- اطلاع رسانی و تبلیغات در سطح ملی و بین‌المللی
۲- سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و دولتی در جهت توسعه‌ی فرودگاه‌ها، هتل‌ها، رستوران‌ها و جاذبه‌ها	۲- مدیریت مناسب در بخش‌های مختلف صنعت گردشگری
۳- بهبود اماکن تاریخی، مراکز فرهنگی، فراغتی و ورزشی	۳- ایجاد امنیت برای مردم و گردشگران
	۴- آموزش و فرهنگ سازی به مردم جامعه
	۵- بهداشت در صنعت گردشگری
	۶- گردشگری الکترونیک

منبع: نگارنده

زیرساخت‌های حمل و نقل هوایی

در سال‌های اخیر ایران به دلیل تحریم‌های موجود، در بخش زیرساخت‌های حمل و نقل هوایی دچار مشکلات بسیاری بود و این امر بر کیفیت پایین آن اثر گذاشته است. نکته قابل توجه در مورد

این شاخص در گزارش مجمع جهانی اقتصاد، قرار گرفتن امارات در رده سوم برترین زیرساخت حمل‌ونقل هوایی در جهان است. برترین کشور جهان از نظر زیرساخت حمل‌ونقل هوایی کانادا است و پس از آن به ترتیب کشورهای ایالات متحده آمریکا، امارات متحده عربی، استرالیا، هنگ‌کنگ، سنگاپور، نروژ، بریتانیا، اسپانیا و هلند قرار دارند و چنان‌که اشاره شد رتبه ایران در این بخش ۸۹ است.

این نماگر از چندین متغیر کوچک‌تر از جمله کیفیت زیرساخت حمل‌ونقل هوایی، تعداد کیلومتر-صندلی موجود داخل کشور، تعداد کیلومتر-صندلی موجود بین‌المللی، تعداد خروجی‌های کشور با استفاده از هواپیما، تراکم فرودگاه‌ها و تعداد خطوط هوایی مشغول به کار تشکیل و نمره‌دهی شده است. براساس این گزارش، ایران در زمینه کیفیت خدمات حمل‌ونقل هوایی با رتبه ۱۱۰ جهانی جایگاه نامناسبی دارد و از نظر تراکم فرودگاه‌ها بر اساس تعداد فرودگاه‌ها نسبت به جمعیت در مقام ۹۳ قرار گرفته؛ حال آنکه از نظر تعداد کیلومتر-صندلی موجود داخل کشور در رده ۳۲ جهانی قرار دارد. این در حالی است که در گزارش سال ۲۰۱۵ ایران در زیرساخت حمل‌ونقل هوایی رتبه ۹۳ را داشت و در زیرمجموعه‌های آن نیز در کیفیت خدمات حمل‌ونقل هوایی رتبه ۱۲۱ را به خود اختصاص داده بود.

جدول ۲: رتبه بندی زیرساخت‌های حمل و نقل هوایی

زیر شاخص‌ها			کشور	رتبه نماگر
تعداد کیلومتر-صندلی موجود داخل کشور	تراکم فرودگاه‌ها	کیفیت خدمات حمل‌ونقل هوایی		
۹	۶	۱۶	کانادا	۱
۱	۲۶	۹	آمریکا	۲
۹۲	۶۵	۲	امارات	۳
۳۲	۹۳	۱۱۰	ایران	۸۹

منبع: مجمع جهانی اقتصاد

زیرساخت بنادر و زمینی

در گزارش مجمع جهانی اقتصاد ایران از نظر زیرساخت بنادر و زمینی نسبت به سایر زیرساخت‌ها بهتر عمل کرده و در رتبه ۷۵ جهانی قرار دارد. یکی از دلایل آن وضعیت نسبتاً مناسب خطوط ریلی در کشور است. هنگ‌کنگ برترین زیرساخت بنادر و زمینی را در جهان به خود اختصاص داده است و پس از آن نیز کشورهای سنگاپور، هلند، سوئیس، آلمان، بلژیک، فرانسه، لوکزامبورگ، دانمارک و ژاپن قرار دارند. کیفیت جاده‌ها، تراکم جاده‌ای، تراکم جاده‌های آسفالت شده، کیفیت زیرساخت‌های ریلی، تراکم خطوط ریلی، کیفیت زیرساخت بنادر و در نهایت کارایی حمل‌ونقل زمینی از جمله متغیرهای این نماگر هستند. ایران در زمینه کیفیت جاده‌ها در رتبه ۶۷ قرار دارد و از نظر کیفیت زیرساخت ریلی در رده ۴۴. همچنین کشورمان از نظر کیفیت زیرساخت بنادر نیز در مقام ۷۳ جهانی جای گرفته است. ضمن اینکه در زمینه کارایی حمل‌ونقل زمینی نیز در جهان رتبه ۵۸ را به

خود اختصاص داده است. این در حالی است که در گزارش سال ۲۰۱۵ ایران در زیرساخت بنادر و زمینی رتبه ۷۶ را داشت. همچنین، ایران از نظر کیفیت جاده‌ها در رتبه ۶۳، از نظر کیفیت زیرساخت بنادر در مقام ۸۰ و از نظر کیفیت زیرساخت ریلی نیز در جایگاه ۴۴ قرار داشت.

جدول ۳: رتبه بندی زیرساخت بنادر و زمینی

رتبه نماگر	کشور	زیر شاخص‌ها		
		کیفیت جاده‌ها	کیفیت زیرساخت ریلی	کیفیت زیرساخت بنادر
۱	هنگ کنگ	۳	۳	۴
۲	سنگاپور	۲	۵	۲
۳	هلند	۴	۷	۱
۷۵	ایران	۶۷	۴۴	۷۳

منبع: مجمع جهانی اقتصاد

زیرساخت خدمات گردشگری

در زمینه زیرساخت‌های مربوط به خدمات گردشگری، ایران ضعیف‌ترین عملکرد را در بین زیرساخت‌ها دارد و رتبه جهانی آن به ۱۱۶ می‌رسد. بهترین زیرساخت‌های خدمات گردشگری در جهان در این گزارش از آن کشورهای اتریش، اسپانیا، ایالات متحده آمریکا، پرتغال، کرواسی، سوئیس، بریتانیا، استرالیا، آلمان و کانادا است. متغیرهای زیرمجموعه این نماگر، تعداد اتاق‌های هتل به ازای هر ۱۰۰ نفر، کیفیت زیرساخت‌های گردشگری، وجود شرکت‌های اجاره خودروی بزرگ و تعداد دستگاه‌های خودپرداز به ازای هر ۱۰۰۰ نفر بزرگسال هستند. ایران از نظر تعداد هتل در رده ۱۱۴، از نظر کیفیت زیرساخت‌های گردشگری در رتبه ۱۲۴، وجود شرکت‌های اجاره خودروی بزرگ در مقام ۱۲۹ و از نظر تعداد دستگاه‌های خودپرداز در جایگاه ۵۰ جهانی قرار دارد. این در حالی است که در گزارش سال ۲۰۱۵ ایران در زیرساخت خدمات گردشگری رتبه ۱۱۹ را داشت. ایران از نظر زیرمجموعه‌های این نماگر نیز جایگاه مناسبی در سال ۲۰۱۵ نداشت و از نظر تعداد اتاق‌های هتل به ازای هر ۱۰۰ نفر در رتبه ۱۱۳ و از نظر وجود شرکت‌های اجاره خودروی بزرگ در مقام ۱۲۰ جهانی قرار داشت.

در این بخش سنجش نماگر در سال ۲۰۱۷ با متغیرهای متفاوتی نسبت به متغیرهای سال ۲۰۱۵ نیز همراه بوده است؛ برای مثال می‌توان به اضافه شدن کیفیت زیرساخت‌های گردشگری به جای توسعه سفرهای تجاری توصیه شده اشاره کرد. به نظر می‌رسد عاملی که در صعود رتبه ایران در زمینه زیرساخت خدمات گردشگری نقش بازی کرده، تعداد خودپردازهای موجود در کشور بوده که در سال ۲۰۱۵ تعداد آن ذکر نشده بود. با توجه به اینکه خودپردازهای ایران چندان نقشی در سرویس‌دهی و خدمات‌رسانی به گردشگران کشورهای دیگر ایفا نمی‌کنند و همچنین به دلیل تداوم مشکلات مربوط به خدمات بانکی و پولی بین ایران و کشورهای دیگر در نتیجه تحریم‌ها، رتبه کم ایران در این متغیر بر خدمات گردشگری بین‌المللی اثر چندانی نمی‌گذارد و تا حدودی تنها بر گردشگران داخلی مؤثر خواهد بود (مجمع جهانی اقتصاد، ۱۳۹۶).

جدول ۳ رتبه بندی زیرساخت‌های خدمات گردشگری

زیر شاخص‌ها				کشور	رتبه نماگر
تعداد دستگاه‌های خودپرداز به ازای هر ۱۰۰۰ نفر بزرگسال	وجود شرکت‌های اجاره خودرو بزرگ	کیفیت زیرساخت‌های گردشگری	تعداد اتاق‌های هتل به ازای هر ۱۰۰ نفر		
۱۳	۱	۳	۵	اتریش	۱
۱۲	۱	۴	۹	اسپانیا	۲
۵	۱	۵	۱۶	آمریکا	۳
۵۰	۱۲۹	۱۲۴	۱۱۴	ایران	۱۱۶

منبع: مجمع جهانی اقتصاد

روش پژوهش

روشن است که یکی از عوامل موفقیت در فعالیتهای تحقیق، انتخاب روش تحقیق مناسب است. این روش ابزارها و وسایل مورد نیاز برای شناسایی متغیرهای لازم و شیوه جمع‌آوری داده‌های مربوطه را برای محقق تعیین و تحصیل هدفها را تسهیل می‌نماید. داده‌های مورد استفاده این پژوهش از طریق مطالعات و برداشتهای میدانی و با استفاده از ابزار پرسشنامه حاصل گردیده است که برای تجزیه و تحلیل اطلاعات آماری و جهت تکمیل فرآیند تحلیلی این پژوهش از آزمون آماری T-test در محیط نرم‌افزار Spss استفاده شده است. پس از استنتاج نتایج، سازمان‌ها و نهادهای مربوطه می‌توانند از آن در جهت بهبود و افزایش زیرساخت‌های صنعت گردشگری و کمک به توسعه گردشگری منطقه بهره‌مند شوند.

داده‌های پژوهش

داده‌های تحقیق با استفاده از سؤالات پرسشنامه و با مقیاس لیکرت پنج گزینه‌ای گردآوری و مقادیر هر یک از متغیرهای تحقیق با استفاده از میانگین چند سؤال سنجیده شده است. هدف تحقیق، بررسی نقش متغیرهای تحقیق در توسعه گردشگری سواحل مکران است. بنابراین تحقیق با مسئله دو و چند متغیری از نوع همبستگی سرکار دارد. با توجه به اینکه مسئله چند مؤلفه‌ای از نوع غیرهمبستگی و همچنین مقیاس اندازه‌گیری متغیرهای تحقیق فاصله‌ای است، بنابراین مناسب‌ترین روش برای تجزیه و تحلیل و آزمون فرضیه‌های تحقیق؛ آزمون تخمین میانگین و تی استیودنت است. برای استفاده از آزمون‌های t، بعضی از مفروضه‌ها باید قابل توجیه باشند. فاصله‌ای بودن مقیاس اندازه‌گیری و نرمال بودن توزیع متغیر مورد مطالعه از مفروضه‌های لازم برای این آزمون‌ها است. حداقل فاصله‌ای بودن مقیاس اندازه‌گیری از مفروضه‌های الزامی است، اما نرمال نبودن توزیع با بزرگ بودن حجم نمونه ($n \geq 30$) و تک نمایی بودن توزیع متغیر قابل چشم‌پوشی است. توزیع متغیرها با آزمون کالموگروف اسمیرنوف آزمون شده و نتایج در جدول ۱، نشان داده شده است. باآنکه سطح معنی‌داری محاسبه شده برای بعضی از متغیرها کوچک‌تر از مقدار ۰/۰۵ که بیانگر نرمال نبودن آن‌ها است، اما توزیع متغیرها تک نمایی بوده است.

جدول ۴ نتایج آزمون کالموگروف-اسمیرنف برای شکل توزیع متغیرها

متغیر	تعداد	میانگین	آماره Z	سطح معنی داری	نتیجه آزمون
حمل و نقل	۳۸۴	۳/۹۸۵	۳/۱۲۹	۰/۰۰۰	توزیع نرمال است.
تسهیلات رفاهی	۳۸۴	۴/۰۳۷	۳/۸۴۱	۰/۰۰۰	توزیع نرمال است.
تسهیلات پذیرایی	۳۸۴	۳/۶۱۷	۵/۰۲	۰/۰۰۰	توزیع نرمال است.
زیرساخت‌های گردشگری	۳۸۴	۳/۴۶	۳/۲۲۶	۰/۰۰۰	توزیع نرمال است.
خدمات واسطه‌ای گردشگری	۳۸۴	۳/۷۷	۲/۶۸۹	۰/۰۰۰	توزیع نرمال است.
سایر موارد	۳۸۴	۳/۵۷۴	۳/۵۵۸	۰/۰۰۰	توزیع نرمال است.

منبع: سازمان منطقه آزاد چابهار

نتایج تجزیه و تحلیل متغیرها

با توجه به این که یکی از اهداف تحقیق بررسی نقش عوامل ذکر شده در توسعه گردشگری سواحل مکران می‌باشد، و با در نظر داشتن نرمال بودن توزیع متغیرها، بنابراین برای این منظور از آزمون تخمین میانگین تی استیودنت استفاده شده است

جدول ۵: نتایج آزمون متغیر زیرساخت‌های حمل و نقل

سطح اطمینان ۹۵ درصد	تفاوت میانگین	سطح معنی داری (sig)	درجه آزادی	آماره آزمون (t)
۱/۰۶۹۷	۰/۹۸۵۰۳	۰۰۰	۳۸۳	۲۲/۸۶۹

منبع: سازمان منطقه آزاد چابهار

نتیجه گیری

هدف پژوهش حاضر بررسی زیر ساخت‌ها و نقش گردشگری بر منطقه و سواحل مکران بوده است و از نوع تحقیقات کاربردی و بر اساس ماهیت و روش از نوع توصیفی-تحلیلی است. جهت تحلیل توصیفی داده‌ها از نرم‌افزار SPSS و آزمون T-test و تی تک نمونه‌ای استفاده گردیده است. شهر چابهار، شهر بندری است که به آبهای آزاد دریای عمان دسترسی دارد و از این لحاظ دارای موقعیت استراتژیک می‌باشد و همچنین از سواحل طولانی و متعددی در حوزه طبیعی برخوردار است که پتانسیل بسیار بالایی در امر گردشگری را داراست. لذا به لحاظ جذب توریست حایز اهمیتی بسزاست و می‌تواند با سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی صحیح و لازم جهت تأمین امکانات رفاهی و تفریحی و سایر زیر ساخت‌ها یکی از نقاط مهم و قابل توجه جهانگردی خاورمیانه به شمار آید. و بی‌شک یکی از ضروریات توسعه در هر عرصه‌ای، توسعه زیرساخت‌های ارتباطی و شریانی و ایجاد امکان حمل و نقل و ترانزیت آسان افراد و کالاها به آن منطقه است. همچنین توجه به لزوم استقرار و اسکان در منطقه و تهیه زیرساخت‌های سکونتی و ایجاد شرایط زیست و سکونتگاه‌های مناسب برای فعالان اقتصادی در منطقه از دیگر ضروریاتی است که می‌بایست مورد توجه گیرد؛ به عبارت دیگر، ایجاد سکونتگاه‌های زیستی امن و راحت در کنار ایجاد محورهای ارتباطی زمینی (راه و راه آهن)، هوایی و دریایی و نیز

احداث و تأسیس فرودگاه‌ها و بنادر مورد نیاز در منطقه مکران، از ضروریات اولیه توسعه و ترقی این منطقه است. این منطقه در حال حاضر از زیر ساخت‌های چندان مناسبی در این حوزه چه در بخش سکونتگاهی و چه در بخش زیرساخت‌های ارتباطی برخوردار نیست و این در حالی است که وجود سواحل دریای عمان که امکان ارتباط منطقه و کشور را با آب‌های آزاد و اقیانوس هند فراهم آورده و نیز استقرار مبدأ ورودی کریدور شمال- جنوب به خاک ایران در این منطقه، شرایط منحصر به فردی را در جهت توسعه زیرساخت‌های زمینی و دریایی در منطقه فراهم آورده و از دیگر سو، استقرار شهرها و مراکز سکونتگاهی جدید و توسعه فعالیت‌های اقتصادی و صنعتی در منطقه، لزوم ایجاد یک فرودگاه بین‌المللی جدید با استانداردهای بین‌المللی را نیز، اجتناب ناپذیر می‌نماید و این همه، مشمول حیطه کارکردی و فعالیتی وزارت محترم راه و شهرسازی است. شایان ذکر است، معرفی و تشریح دقیق فعالیت‌های این بخش، در ترغیب سرمایه‌گذاران سایر بخشها نیز تأثیر انکارناپذیری خواهد داشت.

با توجه به موقعیت استراتژیکی منطقه یعنی دارا بودن مرز آبی، واقع شدن در ابتدای راه‌های زمینی از دریای عمان به داخل کشور و قرار گرفتن در محل تماس قدرت‌های صنعتی جهان، موقعیت ترانزیتی به عنوان تنها بندر اقیانوسی و گلوگاه ارتباطی کشور با آب‌های آزاد دنیا، وجود آب و هوای معتدل با رطوبت مناسب به علت همجواری با دریا و وزش بادهای فصلی و موسمی، وجود زمینه مساعد جهت توسعه ظرفیت‌های بندری به منظور پهلوگیری کشتی‌های بزرگ در اسکله‌ها توسعه امکانات و زیرساخت‌های فرودگاهی، حمل و نقل، خدمات، اسکان و پذیرایی و... در منطقه لازم و ضروری می‌باشد؛ چرا که امروزه سواحل شهرهای بندری یکی از مهم‌ترین جاذبه‌های گردشگری‌اند که هر ساله تعداد بسیار زیادی گردشگر و مسافر را به سوی خود جلب می‌کنند.

با توجه به این که زیر ساخت‌ها یکی از مهم‌ترین اجزای نظام فضایی گردشگری می‌باشد، از این رو کمیت و کیفیت این زیر ساخت‌ها در افزایش فعالیت‌های گردشگری به ویژه در جذب گردشگر مؤثر است، همچنین مدیریت کلان و متخصص در صنعت گردشگری حرف اول را می‌زند و باید فرصت‌ها را در گردشگری منطقه شناسائی کرده و آنها را در طرح جامع گردشگری استان بگنجانند و زمینه سرمایه‌گذاری را در زیرساخت‌های سخت مانند هتل‌ها، رستوران‌ها و جاذبه‌ها مهیا کند و دولت نیز زمینه توسعه‌ی زیرساخت‌های نرم مانند آموزش، فرهنگ و امنیت را در کشور گسترش دهد.

منابع و مآخذ

- ۱- آبادیان، م.، (۱۳۹۵). امکان سنجی جاذبه‌ها و توانمندی‌های گردشگری ورزشی در سواحل استان سیستان و بلوچستان، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- ۲- ایمانی، ب.، و خسروی مهر، ح.، و طورانی، ع.، (۱۳۹۴). ارزیابی و رتبه‌بندی موانع توسعه گردشگری در شهرستان مینودشت، شماره ۱، صص ۸۹-۷۵.
- ۳- اشرف زاده، م.، مددی، ح.، خادمی، ن.، (۱۳۸۹). ارزیابی آثار محیط زیستی پروژه‌های گردشگری ساحلی (مطالعه موردی: شهر جهانگردی بین‌المللی خلیج فارس)، نشریه پژوهش‌های محیط‌زیست، سال ۱، شماره ۱، صص ۹۲-۸۳.
- ۴- احسان زاده، ن.، (۱۳۹۲). ارزیابی اکولوژیکی و اکوتوریسمی منطقه بریس چابهار به عنوان ژئوپارک، به راهنمایی نوری، غلامرضا و مشاوره فتوحی، صمد، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- ۵- بایموتف، ل.، (۱۳۷۷). پتانسیل‌های توریسم دریا در چابهار، ترجمه: کیوان لولوئی، مجله ایران شناخت، شماره ۱۰، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی.
- ۶- براتی، ع.، و عابدی درچه، م.، (۱۳۹۳). امکان سنجی توسعه صنعت گردشگری در جهت توسعه پایدار سواحل مکران (مطالعه موردی: منطقه جاسک)، اولین کنفرانس ملی جغرافیا، گردشگری، منابع طبیعی و توسعه پایدار.
- ۷- برزگری، ر.، (۱۳۹۰). بررسی اثرات خشکسالی بر پدیده‌های طبیعی و جاذبه‌های اکوتوریستی در استان سیستان و بلوچستان (مورد مطالعه حوضه آبریز باهوکلالت)، پایان نامه کارشناسی ارشد اقلیم شناسی در برنامه‌ریزی محیطی، استاد راهنما: غلامرضا نوری، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- ۸- بازدار. ش.، و نصرتی، ش.، (۱۳۹۵). مطالعه شرایط اقلیمی شهرستان چابهار به منظور توسعه اکوتوریسم با استفاده از شاخص TCI، نهمین کنگره انجمن ژئوپولیتیک ایران و اولین همایش انجمن جغرافیا و برنامه‌ریزی مناطق مرزی ایران «توسعه ناحیه ژئوپولیتیک جنوب شرق ایران»، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- ۹- پاپلی یزدی، م.، سقایی، م.، (۱۳۸۸). گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، چاپ دوم، انتشارات سمت، تهران.
- ۱۰- حلاجی‌ثانی، م.، (۱۳۹۰). بررسی زیرساخت‌های گردشگری ساحلی در ایران با تمرکز بر نقش استان‌های شمالی (مطالعه موردی استان مازندران-شهرستان رامسر). همایش ملی گردشگری و طبیعت‌گردی ایران زمین، همدان.
- ۱۱- حمزه، م.، و جوکار، ر.، و بسکله، غ.، (۱۳۹۲). طبقه‌بندی سواحل ایرانی دریای عمان بر پایه رسوب شناسی و ریخت شناسی (خلیج چابهار تا خلیج گواتر)، سی و دومین گردهمایی و نخستین کنگره بین‌المللی تخصصی علوم زمین، سازمان زمین شناسی و اکتشافات معدنی کشور.

- ۱۲- حوت، ع.، (۱۳۹۲). بررسی ساختار اطلاعاتی مناسب جهت برنامه‌ریزی گردشگری سواحل جنوب شرقی ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد در رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی گردشگری، با راهنمایی دکتر سیروس قنبری، دانشگاه سیستان و بلوچستان، پردیس بین‌المللی چابهار.
- ۱۳- روزنامه کیهان، (۱۳۸۹). ص 1 تا 5، شماره ۳۳۴۳.
- ۱۴- سحابی، ج.، و مرادی، ع.، (۱۳۸۹). تحلیل اثرات فرهنگی و اجتماعی گردشگری، اولین همایش بین‌المللی مدیریت گردشگری و توسعه پایدار، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت.
- ۱۵- شیعه، ا.، و پورعلی اشلیکی، س.، (۱۳۸۹). تحلیل عوامل کیفیت بخش محیط گردشگری ساحلی با توجه به معیارهای گردشگری پایدار، مطالعه موردی سواحل شهر رامسر، فصلنامه آرمانشهر، شماره ۵.
- ۱۶- شیبانی امین، ع.، (۱۳۹۱). مطالعه و بررسی ژئواکتوریستی کوه‌های مریخی چابهار، سازمان حفاظت محیط زیست، اداره کل حفاظت محیط زیست سیستان و بلوچستان.
- ۱۷- فخری، س.، و علیزاده، م.، و رحیمی هرآبادی، س.، و اروجی، ح.، و هدایی آرانی، م.، (۱۳۹۱). ارزیابی توانمندی‌های گردشگری ژئومورفوسایت‌های سواحل مکران با استفاده از روش Reynard، اولین همایش ملی توسعه سواحل مکران و اقتدار دریایی جمهوری اسلامی ایران.
- ۱۸- قره چاهی، ع.، و نصیری، ا.، (۱۳۹۱). احداث دهکده ورزشهای آبی - ساحلی ایران در چابهار گامی برای توسعه جنوب شرق ایران، اولین همایش ملی توسعه سواحل مکران و اقتدار دریایی جمهوری اسلامی ایران.
- ۱۹- قره نژاد، ح.، (۱۳۸۶). مقدمه‌ای بر توسعه گردشگری و مهمانپذیری، اصفهان، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی نجف آباد.
- ۲۰- کریمی، آ.، (۱۳۸۴). مکان‌یابی پهنه‌های مناسب برای اکوتوریسم در مناطق ساحلی شهرستان‌های رودسر تا آستانه اشرفیه در استان گیلان با استفاده از GIS، استاد راهنما: مجید مخدوم، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس.
- ۲۱- کوزه گر، م.، (۱۳۹۰). پتانسیل سنجی ژئوتوریسم در سواحل دریای عمان در استان سیستان و بلوچستان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی توریسم دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- ۲۲- کیقبادی، ح.، (۱۳۹۵). بررسی تأثیر احساس امنیت ذهنی گردشگران در توسعه گردشگری شهری (مطالعه موردی: هر چابهار)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی توریسم دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- ۲۳- موحد، ع.، (۱۳۸۶). گردشگری شهری، انتشارات دانشگاه شهید چمران اهواز.
- ۲۴- معصومی، م.، (۱۳۸۵). ماهیت گردشگری، انتشارات پیک کوثر، تهران.
- ۲۵- میهن خواه، ع.، (۱۳۹۲). پتانسیل سنجی ایجاد سایت گردشگری در مسیر چابهار - گوآتر، پایان‌نامه کارشناسی ارشد در رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، دانشکده جغرافیا، دانشگاه سیستان و بلوچستان.

- ۲۶- محمدی، ع، (۱۳۹۱). پتانسیل سنجی و برنامه‌ریزی اکوتوریسم شهرستان داراب، پایان نامه کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی توریسم دانشگاه سیستان و بلوچستان، استاد راهنما: صمد فتوحی.
- ۲۷- میرزاده، آ.، (۱۳۹۲). شناسایی و اولویت‌بندی استراتژی‌های توسعه سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد چابهار با رویکرد سوات، پایان‌نامه کارشناسی ارشد در رشته مدیریت بازرگانی گرایش بازاریابی بین‌الملل.
- ۲۸- مصطفی زاده، ع.، (۱۳۹۰). بررسی موانع و مشکلات سرمایه‌گذاری در عرصه توریسم مناطق آزاد تجاری - صنعتی ایران با ارائه راهکارهای اجرایی (منطقه آزاد چابهار)، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.
- ۲۹- همپانژاد، ا، (۱۳۹۳). توسعه پایدار در گردشگری ساحلی (نمونه مطالعه سواحل تنکابن)، اولین همایش توریسم و گردشگری سبز در ایران، اردیبهشت ۹۳، همدان.
- 30- Agrawal, Sh., & Shaw, Gared; (2007); *Managing Coastal Tourism Resorts: A Global Perspective*. Channel view Publication.
- 31- Feich•R.D and Hall•G.B; (2000); The Application of a spatial decision support system to tourism –based land management in Small Island States. *Journal of Travel Research*•Vol. ۳۹ .Number 163-171.
- 32- Kozak, M ; (2002); Comparative analysis of tourist motivations by nationality and destinations, *Tourism Management*, 23: 22-232.
- 33- Longman Dictionary, (1988); Mathieson. A, Wall. G, *Tourism: Economic , Physical and Social Impact*, Longman Scientific Teiccnal.
- 34- Needham M. D. B. W. Szuster, (2011); Situational influences on normative evaluations of coastal tourism and recreation management strategies in Hawai'I, *Tourism Management* 32; 732-740.
- 35- Noronha, L; (2002), *Coastal Tourism, Environment, and Sustainable Local Development*, London, TERI.
- 36- Oh, C. O; (2005); The contribu on of tourism development to economic.
- 37- World Travel& Tourism Council; (2011), *Travel& Tourism Economic Impact for Iran*.